

Nr 12.

Ankom till riksdagens kansli den 27 mars 1917 kl. 2 e. m.

*Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 12
i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t
angående förflyttning och utvidgning av tandläkare-
institutet.*

I en inom andra kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 270, hava herrar *Bengtsson* i Norup och *Hellberg* i Lycksele hemställt, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes snarast möjligt låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag rörande tandläkareinstitutets förflyttning till de statsverket tillhöriga fastigheterna i kvarteret Grönlandet Norra, Stockholm, ävensom rörande institutets utvidgning i samband med flyttningen till sådan omfattning, att antalet årligen utexaminerade tandläkare må kunna ökas till omkring 60.»

Med avseende på motiveringen tillåter sig utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet, som vid behandlingen av ifrågavarande motion ansett det vara lämpligt att inhämta yttranden dels av kungl. medicinalstyrelsen och tandläkareinstitutets lärareråd, dels av de inom civildepartementet tillkallade sakkunniga för utredning av frågan om effektiv vård av skolungdomens tänder, har av nämnda myndigheter och sakkunniga fått mottaga de yttranden, som här återgivas i bilagor.

Av skäl, som anförts såväl i motionen som i de bilagda yttrandena, finner utskottet behovet i vårt land av en förbättrad mun- och tandvård

Utskottet.

till fullo ådagalagt. Skall detta behov kunna tillgodoses i den utsträckning, som är av nöden, är en utvidgning av tandläkareinstitutet oundgänglig. Endast genom en höjning av antalet elever, som där årligen utbildas, kan nämligen den nuvarande kännbara bristen på tandläkare för framtiden väntas bli undanröjd.

Då det vidare är tydligt, att tandläkareinstitutet för närvarande ej kan utöka sitt elevantal på grund av brist på erforderligt lokalutrymme, synes den enda utvägen bestå i anskaffandet av utvidgade lokaler åt institutet. För en sådan utvidgning är, såsom motionärerna påpekat, tiden för närvarande i så måtto lämplig, som genom riksdagens under förra året beslutade inköp av den vetenskapsakademien förut tillhöriga fastigheten i kvarteret Grönlandet Norra lokaler för ändamålet numera finnas att tillgå. Visserligen synes, enligt vad tandläkareinstitutets lärareråd erinrat, av hittills uppgjorda beräkningar och ritningar för ombyggnad av det å berörda fastighet uppförda hus framgå, att inom den del av huset, som skulle falla på tandläkareinstitutet, de planlagda lokaliteterna ej komme att giva utrymme för mera än högst ett 45-tal examinandi för år. Men om, såsom utskottet i sitt utlåtande nr 11 föreslagit, statsmedicinska anstalten icke beredes lokaler i nämnda egendom, torde de svårigheter, som hindra en utvidgning av tandläkareinstitutet i av motionärerna önskad riktning, icke mera förefinnas.

Vid sådant förhållande och då utskottet av vad i de infortrade yttrandena anförts känt sig övertygat därom, att den ifrågasatta utvidgningen av tandläkareinstitutet, på sätt ovan bemälda sakkunniga uttalat, bör ske »i minst den omfattning», som av motionärerna påkallats, får utskottet med hänvisning jämväl till vad utskottet yttrat i sitt utlåtande nr 11 hemställa,

att andra kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville an hålla, det Kungl. Maj:t täcktes snarast möjligt låta utarbeta och för riksdagen framlägga förslag rörande tandläkareinstitutets förflyttning till de statsverket tillhöriga fastigheterna i kvarteret Grönlandet Norra, Stockholm, ävensom rörande institutets utvidgning i samband med flyttningen till sådan omfattning, att

antalet årligen utexaminerade tandläkare må kunna ökas till omkring 60.

Stockholm den 22 mars 1917.

På utskottets vägnar:

WALTER KANT.

Närvarande vid förevarande ärendes slutbehandling: herrar Kant, O. Nilsson i Örebro, Isaksson, Mossberg, Hellberg i Ljungkile, Lindström, Nilsson i Antnäs, Hansson i Gårda, Andersson i Altofta och Erikson i Uppsala.

Bilaga 1.

Yttrande av kungl. medicinalstyrelsen.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 9 februari 1917 har Eders Kungl. Maj:t befallt medicinalstyrelsen inkomma med utlåtande i anledning av en bifogad i riksdagens andra kammare av herrar Bengtsson i Norup och Hellberg i Lycksele väckt motion angående förflyttning och utvidgning av tandläkareinstitutet.

Jämlikt samtidigt erhållen befallning har medicinalstyrelsen infordrat och den 26 sistlidne februari fått mottaga yttrande från tandläkareinstitutets lärarråd.

Med bifogande av till detta ärende hörande handlingar ävensom av två till medicinalstyrelsen vid särskilda tillfällen ingivna handlingar från S. Evens i Malmö och förste stadsläkaren K. J. Gezelius i Göteborg jämte över dessa handlingars innehåll av tandläkareinstitutets lärarråd på anmodan av medicinalstyrelsen avgivet yttrande får Styrelsen i underdånighet anföra följande:

Att brist på tandläkare förefinnes i vårt land synes vara uppenbart. En jämförelse med förhållandena i våra grannländer bestyrker även detta.

Enligt de officiella förteckningarna över autoriserade läger, tandläger och dyrläger i Norge och Danmark år 1916 utgör antalet tandläkare i Norge 523 och i Danmark 515, under det antalet legitimerade tandläkare i Sverige samma år, enligt den officiella förteckningen, utgjorde 559. Jämföras dessa tal med folkmängden, i runda tal beräknad för Norge till $2\frac{1}{2}$, för Danmark till 3 och för Sverige till 5,7 miljoner, får man i Norge en tandläkare på 4,780 invånare, i Danmark 1 på 5,825 och i Sverige 1 på 10,197. Dessa siffror avvika något från i motionen angivna, men möjligen hava motionärerna räknat med praktiserande tandläkare. Till sådana uppgifter har medicinalstyrelsen ej tillgång. Behovet av tandläkare kan å andra sidan icke anses vara mindre i vårt land än i de båda andra. Hittills har behovet hos oss varit något så när tillgodosett, så länge tandläkareyrket huvudsakligen haft till uppgift att tillfredsställa behovet av tandvård för den ekonomiskt kraftigare delen av befolkningen. Sedan emellertid under senare år myndigheterna börjat få ögonen öppna för den oerhörda utbredningen av tandröta bland alla lager av befolkningen och särskilt riktat sin uppmärksamhet på möjligheterna att häremot ingripa genom tillsyn och vård i detta avseende hos barn och unga personer, har bristen på tillgänglig sakkunnig arbetskraft börjat göra sig svårt kännbar. Utan tvivel utgör denna brist det viktigaste hindret för genomförandet av en tillfredsställande tandvård, vilken är ett viktigt medel till folkhälsans befrämjande. I anledning härav anser medicinalstyrelsen i likhet med motionärerna det vara av stort allmänt intresse, att

åtgärder snarast vidtagas för att denna brist måtte bli avhjälpd. Det synes styrelsen därför önskvärt, att tandläkareinstitutet beredes möjlighet att utbilda flera tandläkare.

Hittills har, enligt institutets lärarråds uppgift, utbildats omkring 30 tandläkare årligen. Då avgången genom dödsfall inom kåren är obetydlig (år 1915 sex avlidna), innebär redan den nuvarande tillkomsten av 30 tandläkare årligen en årlig avsevärd ökning av kåren. Kunde antalet nyintagna elever ökas med 15, eller till 45, såsom tandläkareinstitutets lärarråd föreslagit, anser styrelsen att därmed ändamålet skulle vinnas. Genom en än starkare ökning, såsom av motionärerna föreslagits, skulle visserligen målet *hastigare* vinnas, men då uppstode fara för, att, sedan jämvikt mellan tillgång och behov uppnåtts, tillströmningen skulle avtaga, och institutets lokaler och övriga anordningar finnas för stort tilltagna.

I likhet med vad motionärerna och lärarrådet anført, synas alltså åtgärder för tandläkarekårens ökning böra så snart som möjligt vidtagas. Angående dess behövlighet synes tvekan ej böra råda, och utan att en sådan genomförts kan en verklig organisation och utvidgning av tandvården inom landet icke komma till stånd.

Såsom särskilt av lärarrådets bifogade yttranden framgår, vore det önskligt, att en del andra frågor angående tandvården inom landet med snaraste ordnades. En sådan är till exempel frågan om tillsättande av stats- och kommunalanställda tandläkare för skolors, de värnpliktiges och den civila mindre bemedlade befolkningens behov. Nära sammanhängande härmed äro också åtgärder för att kunna begränsa de på vissa håll högt uppdrivna tandläkarearvodena till rimliga och för mindre bemedlade överkomliga belopp. Även synas vissa frågor angående rekryteringen av tandläkarekåren böra noggrant övervägas. Så visar till exempel statistiken, att tandläkarekåren såväl i Norge som i Danmark inrymmer vida flera kvinnor än i Sverige. Dessas antal utgör i Norge $\frac{1}{5}$, i Danmark $\frac{1}{4}$ men i Sverige endast $\frac{1}{7}$ av hela antalet. De kvinnliga alumnernas antal synes således i Sverige kunna avsevärt ökas, men å andra sidan synas bestämmelser böra träffas, för att antalet kvinnor ej alltför mycket ökas, och att således en viss proportion mellan de båda könen bestämmes. Alla dessa förhållanden äro emellertid sådana, att utredning och förslag i dessa avseenden bäst lämnas av en kommitté. I detta avseende hyser således medicinalstyrelsen samma åsikt som tandläkareinstitutets lärarråd.

En sådan utredning tager emellertid avsevärd tid, och anser styrelsen, att resultatet av en sådan ej behöver avvaktas, innan statsmakterna besluta ovan nämnda utvidgning av tandläkareinstitutet, vilken såsom trängande bör med snaraste vidtagas,

Stockholm den 3 mars 1917.

Underdånigst
B. BUHRE.

E. Sederholm.

Gustaf Tägtström.

Yttrande av tandläkareinstitutets lärarråd.

Till kungl. medicinalstyrelsen.

Tandläkareinstitutets lärarråd har anmodats att skyndsamt inkomma till kungl. medicinalstyrelsen med yttrande i anledning av en från riksdagens andra kammars andra tillfälliga utskott remitterad motion nr 270 av herrar Bengtson i Norup och Hellberg i Lycksele om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förflyttning och utvidgning av tandläkareinstitutet.

På grund av pågående examensperiod för ett ovanligt stort antal tandläkare-examinandi denna månad har det varit lärarrådet omöjligt att förr slutbehandla sagda ärende.

Med återställande av remissakten får lärarrådet värdsamt anföra följande.

Motionärerna hänvisa delvis till de av förste stadsläkaren i Göteborg K. J. Gezelius redan förut kraftigt framhållna grunder för en väsentlig utvidgning av tandläkareinstitutet, men anföra dels ock egna utförligare framställda skäl för sådan utvidgning. Av dessa i motionen anförda allmänna skäl komma motionärerna till ett förslag, att den blivande planläggningen av institutet skulle räkna med en kontingent av 60 årligen utexaminerade tandläkare (i stället för det nuvarandet antalet i genomsnitt 30 utexaminerade för år). Lokalfrågan för ett så utvidgat läroverk anse motionärerna kunna lösas genom institutets förläggande till de av staten numera helt ägande lokalerna i gamla kungl. vetenskapsakademiens hus i fastigheten kvarteret Grönlandet norra i Stockholm. Motionärerna finna frågan fordra snaraste lösning och befara att, därest nu tillbjudna tillfälle till utrymme för ett vidgat institut i vetenskapsakademiens hus försummas, det tvivelsutan framdeles bleve långt svårare, om ej omöjligt att gottgöra försummelsen.

Tandläkareinstitutets lärarråd har den 22 november 1916 haft tillfälle att värdsamt yttra sig till kungl. medicinalstyrelsen i samma ärende med anledning av just ovannämnda skrivelse av förste stadsläkaren i Göteborg och har därvid på anförda skäl funnit sig föranlåtet föreslå tillsättandet av en kungl. kommitté för utredandet i hela dess vidd av behovet för landet av tandläkare samt att efter sådan utredning bestämma tandläkareinstitutets blivande storlek. Denna lärarrådets skrivelse är för herrar motionärer bekant, men de finna, att frågan om tandläkareinstitutets utvidgning icke bör sammankopplas med några som helst frågor om tandvårdens organisation. Bristen på tandläkare är så påtaglig och pressande, att dess avhjälpande bör gå före alla andra åtgärder rörande denna angelägenhet, såsom orden lyda i motionen.

Lärarrådet tillåter sig värdsammast att än en gång åberopa sin skrivelse av den 22 november 1916 till kungl. styrelsen och anser sig icke hava skäl att därutöver inlåta sig på frågan om förhållandet mellan tandläkareinstitutets utvidgning och tandvårdens ordnande. Såsom läroanstalt har institutet givetvis i själva verket intet att skaffa med eller ansvara för ordnande av landets tandvård, utan kan begränsa sig till sin undervisningsuppgift. Men lärarrådet kan ock icke å andra sidan undertrycka sin mening, att ordnandet av den privata, den skol-

hygieniska och den militära tandvården kan visa sig få ett avgörande inflytande på kraven på institutets utrymme i undervisningslokaler och kapacitet att utexaminera visst antal tandläkare. Vad som nu göres, måste beräknas äga bestånd en överskådlig tid framåt och åtminstone ha förutsättningar för utvidgning.

Vad beträffar tandläkareinstitutets förflyttning till vetenskapsakademiens gamla hus får lärarrådet ännu en gång bemärka, att lärarrådet endast av nödvång inför dess alltjämt trängande byggnadsfråga beslutat sig tillstyrka, att detta hus' gamla lokaler omändras till sjukvårdsinrättning. Det torde ock vara en ganska enastående åtgärd att nyinrätta sjukvårdsanstalter i ett gammalt hus. Särskilt gäller detta den tandkirurgiska avdelningen. Men då denna avdelning måste stå i intimaste samarbete med övriga institutets avdelningar, måste de alla vara förlagda inom samma byggnadskomplex. Vidare må lärarrådet erinra därom, att av hittills gjorda ombyggnadsritningar och beräkningar framgår, att inom den del av vetenskapsakademiens gamla hus, som skulle falla på tandläkareinstitutet, de planlagda lokaliteterna ej synas ge utrymme för mera än högst ett 45 tal examinandi för år. Redan vid detta antal är utrymmet nätt och jämnt tilltaget och det finnes icke hittills garantier för, att de gamla husens grund kan bära ytterligare påbyggnader utom de redan planerade.

Inom samma stora fastighet skall, efter vad lärarrådet fått för sig uppgivet, inrymmas även kungl. medicinalstyrelsens egna lokaler samt möjligen kungl. styrelsens statsmedicinska anstalts medicinska laboratorier. Denna senare fråga — om den statsmedicinska anstaltens medicinska laboratorier — är visserligen för närvarande, såvitt lärarrådet känner, beroende av statsmakternas beslut. Men väl kan inträffa, att dessa laboratorier eller en del av dem hit förläggas och att alltså någon utvidgning av tandläkareinstitutet åt detta hållet blir ogörlig. Att de för statsmedicinska anstalten avsedda lokaliteterna i vetenskapsakademiens hus långt bättre i och för sig passa för ett vetenskapligt laboratorium än för en sjukvårdsinrättning, dit utom lärare och studerande numera ett 40,000-tal besökande personer samlas under de 8 à 9 undervisningsmånaderna, synes lärarrådet ligga i öppen dag — utan att lärarrådet därvid tillåter sig något opåkallat ingripande i den utredning häröver, som torde vara att förvänta.

Lärarrådet, som med värdsam och stor tacksamhet följt motionärernas intresse för snar lösning av tandläkareinstitutets utvidgnings- och byggnadsfråga, har givetvis intet att invända mot en av riksdagen till Kungl. Maj:t framburen skrivelse om antydda utvidgning och förflyttning, men anser sig ock skyldigt hänvisa till sina betänkligheter mot att dels fixera läroverkets examinationskapacitet till 60 utexaminerade för år, innan utredning i avseende å tandvårdens organisation finnes om det verkliga behovet av tandläkare, vilket antal kanske annars om ett par år är betydligt större, dels att utan enahanda utredning förlägga läroverkets lokaler till fastighet, som, redan i och för sig ej alldeles tillfredsställande, ej ens ger säker möjlighet till kanske snart nödig utvidgning. Lärarrådet måste alltså vidhålla sin mening, att ärendet i hela dess vidd lämpligast blir föremål för utredning av en av Kungl. Maj:t tillsatt kommitté.

Stockholm den 23 februari 1917.

Å lärarrådets vägnar:
CARL SUNDBERG.

Ernst Törnell.

Yttrande av förste stadsläkaren i Göteborg, doktor K. J. Gezelius.

Till kungl. medicinalstyrelsen.

Under de senare åren har ett glädjande intresse väckts runt landet för beredande av rationell tandvård åt så stor del av befolkningen som möjligt. Det statistiska material, som från skilda håll framlagts med påvisande av det sorgliga skick, i vilket tänderna i allmänhet befinna sig redan hos skolbarnen, har givit upphovet till denna rörelse, som nu hunnit växa sig stark.

En mängd städer och stadsliknande samhällen ha hunnit upprätta offentliga kliniker för tandvård, avsedda för folkskolornas barn. Även vid en del militära inrättningar ha sådana igångsatts och utredning pågår att utsträcka denna verksamhet även till landsbygden.

Redan nu visar sig emellertid att tillgången på tandläkare är alldeles otillräcklig för fyllande av det ökade behovet av sakkunnig arbetskraft. Om inga åtgärder vidtagas för att detta behov tillfredsställes och detta inom en ganska kort tid, synes det mig som om hela denna för höjande av landets hygien så viktiga rörelse kan komma att gå i baklås och förlora den popularitet, tack vare vilken så avsevärda summor offras.

Den brist på tandläkare, som redan nu gör sig gällande och som i långt högre grad med säkerhet kommer att inträffa, om icke snabba åtgärder för bristens undanrödjande vidtagas, gör sålunda att ingen eller endast mindervärdig arbetskraft kan skaffas till de offentliga klinikerna, varigenom dessa kunna komma att få helt nedläggas den ena efter den andra eller förlora det förtroende, som är nödvändigt för deras bestånd.

En annan följd av denna tandläkarebrist synes ha uppstått och torde bli allt mer påfallande, bestående däruti, att genom den inträdande, minskade konkurrensen, tandläkarearvodena tendera att stiga i en grad, som äventyrar tandvården. Jag har redan mottagit ej få klagomål över de kostnader, som äro förenade med tandvård, från personer, som själva skola bekosta denna, men som även med bästa vilja icke kunna komma i land med den ersättning, som från en del håll synes börja utkrävas. Genom de inkomster en ung tandläkare efter sin jämförelsevis korta utbildning genast i regel uppnår i enskild praktik, blir det omöjligt för de offentliga klinikerna att tillfredsställa löneanspråken. Och hela denna betydelsefulla hygieniska rörelse kommer att äventyras och tandvård endast beredas de mer välbärgade, som dock visserligen äro tillräckligt många för att ge tandläkarne en god bärning, men som utgöra en försvinnande del av landets folkstam.

Enligt min mening borde åtgärder snarast möjligt vidtagas för ökat tillfälle till utbildning av tandläkare vid landets tandläkareinstitut, och har jag med bestämdhet fått mig meddelat, att det ingalunda råder brist på sökande vid denna anstalts lärokurser, utan felet synes ligga i anstaltens oförmåga att mottaga dessa

sökande, ett missförhållande, på vars undanrödjande synbarligen den största kraft borde insättas.

Jag fruktar att bristen på tandläkare inom kort kommer att bli så stor, att de kommunala anstalterna få ta under övertvägande att skaffa hjälp från ett eller annat av våra grannland, därifrån sådan ej osannolikt kan skaffas åtminstone till de större kliniker, där flera tandläkare behövas och sålunda en eller flera utlänningar kunna arbeta under en svensk tandläkares ansvar.

Jag har tagit mig friheten att samtidigt påkalla statsrådets och chefens för kungl. civildepartementet uppmärksamhet i samma fråga.

Göteborg den 24 augusti 1916.

KARL JOH. GEZELIUS.

Förste stadsläkare.

Bilaga 4.

Yttrande av tandläkareinstitutets lärarråd över doktor Gezelius' skrivelse.

Till kungl. medicinalstyrelsen.

Till tandläkareinstitutets lärarråd har från kungl. styrelsen för yttrande remitterats tvänne skrifter, den ena utfärdad av förste statsläkaren i Göteborg doktor K. J. Gezelius, den andra undertecknad av herr S. Ewers i Malmö. Enär den senare skriftens innehåll i själva verket omfattas redan i den förras, tillåter sig lärarrådet att i sitt yttrande närmast avhandla doktor Gezelius' beaktansvärda, till kungl. medicinalstyrelsen ställda skrift av den 24 augusti 1916.

Sedan handlingarna cirkulerat bland lärarrådets medlemmar, hava dessa samfält — omfattande lärarna såväl för tandläkarekandidat- som för tandläkareexamen — överlagt i ärendet och få som sin mening uttala följande.

I avseende på de i skrivelserna antydda ekonomiska synpunkterna, »att genom den inträdande, minskade konkurrensen tandläkarearvodena tendera att stiga i en grad, som äventyrar tandvården», saknar lärarrådet material att yttra sig. De svenska tandläkarnas ställning inom landet är hittills med lätt räknade undantag privatmannens ställning, och ett objektivt och för hela landet giltigt bedömande av deras ekonomiska fördelar av yrket är sålunda synnerligen svårt eller omöjligt att åstadkomma. Med all sannolikhet torde förhållandena därvidlag mycket växla inom olika samhällen. Även om det synes lärarrådet sannolikt att också i detta fall regeln om tillgång och efterfrågan bestämmer priset, här tandläkarnas arvoden, kan lärarrådet ej anse sig skickat att fullt uttöm-

mande och rättvist bedöma arvodesfrågan. Lärarrådet tillåter sig dock att bemärka några, visserligen ej de enda, på denna ekonomiska fråga starkt inverkan förhållanden. Dessa äro: 1:o att tandläkarna till väsentlig del ha att själva bekosta sin undervisning såväl i studieavgifter som i arbetsmaterial; 2:o att den tid, under vilken de med full arbetskraft kunna ägna sig åt sitt yrke, som påfordrar ett ganska ansträngande »stående vid stolen» i inomhusarbete, är kortare än vad som annars i allmänhet kan anses ordinärt och att de för den skull redan tämligen tidigt måste minska sin praktik; samt 3:o att tandläkarna, som med lätt räknade undantag icke hava utsikt till pension av något slag, ha att under sina verksamhetsår samla något till sitt uppehälle för ålderns dagar. De ha sålunda att under jämförelsevis kort tid amortera studieskulder, som uppskattas till i genomsnitt kr. 10,000:—, studentexamen oberäknat, samt att självpensionera sig. Härmed är av lärarrådet icke utsagt, att icke tandläkararvodena åtminstone på vissa, kanske många håll ställa sig så höga, att den mindre bemedlade delen av vårt folk får svårighet att redan för den skull söka tandläkare. Lärarrådets påpekande gäller blott framhävandet av vissa, oftast förbisedda faktorer, som bidra till tandläkarearvodenas belopp.

Viktigare från läroverkets synpunkt är den framhållna bristen på tandläkare, vilken brist lärarrådet finner påtaglig och otvivelaktig.

Lärarrådet konstaterar därvid med tillfredsställelse, att läroverket ej lämnat någon möda osparad att vidga gränserna för sin verksamhet under de 20 år, som läroverket verkat såsom en av staten ordnad och understödd undervisningsanstalt. Det torde tillåtas lärarrådet att därvid erinra om, att under dessa 20 år har det varje år utexaminerade antalet tandläkare stigit till det dubbla antalet. Under det att de utexaminerades antal de senare fem åren av 1890-talet var omkring 15, steg antalet sakta under 1900—1909, vilket senare år de utexaminerades antal var 19. Efter denna tid steg antalet ytterligare och utgör de sista åren i medeltal 30 tandläkare om år. I sammanhang härmed har ock, tack vare statsmakternas beviljande av begärda medel, antalet lärare fördubblats och utrymmet för undervisningslokaler inom den knappt tillmätta ramen av materialanslag, till största delen de studerandes egna avgifter och de besökande patienternas bidrag i betalning för utförda arbeten, ävenledes vidgats så långt som förhållandena inom det av läroverket förhrydda privata boningshuset det medgivit.

Detta utrymme har emellertid länge varit alldeles för knappt och lokalerna dessutom i alla andra avseenden otillfredsställande för ett så stort lärjungeantal som det nuvarande, omkring 90 praktikanter, och för det stora klientelet, i runt tal omkring 35,000 besök för år under de nära 9 undervisningsmånaderna. Denna trångboddhet har ock varit det avgörande skälet, om också icke det enda skälet, varför lärarrådet icke ytterligare kunnat lämna tillträde till läroverket för större antal än 30 nya studerande för år, under det att de studenter, som sökt inträde, överstigit 100-talet de senaste åren, i år 88.

På grund av dessa förhållanden framställde lärarrådet redan för 10 år sedan sin önskan om inrättandet av ett nytt läroverkshus för tandläkareinstitutet. Och fann departementschefen för kungl. ecklesiastikdepartementet anledning att i sammanhang med underdåniga framställningar från institutet till 1907 års statsverks-

proposition yttra: »Jag anser sålunda, att staten bör i görligaste mån främja den pågående utvidgningen av tandläkareinstitutet»; »en följd av denna utvidgning torde, såsom ock lärarrådet framhållit, bliva den, att institutet måste beredas egna lokaler, då tiden för deras nuvarande hyreskontrakt löper ut».

Detta Kungl. Maj:ts välvilliga beaktande av läroverkets behov utmynnade i uppdrag åt kungl. överintendentsämbetet att i samarbete med lärarrådet uppgöra plan för det nya läroverket. Därefter har det ena av lärarrådet i princip omfattade förslaget avlöst det andra, men i utförandet alltid hittills strandat på de såsom alltför höga ansedda tomtkostnaderna. Under tiden hade länge sedan läroverkets gamla hyreskontrakt utlupit och måst förnyas och endast ett par rum ha ytterligare kunnat förvärfvas för särskilda ändamål (en mindre Röntgenologisk avdelning).

Nyligen har byggnadsfrågan kommit i en ljusare dager genom statens inköp av ännu icke ägande delar av kungl. vetenskapsakademiens hus vid Drottninggatan. Och det har ställts i utsikt att tandläkareinstitutet här skulle få sin nya läroverksbyggnad vid sidan om kungl. medicinalstyrelsens egna nya lokaler därstädes och delar av dess statsmedicinska anstalt.

Lärarrådet har i det nödläge, vari dess byggnadsfråga länge av omständigheternas makt kommit att stå stilla, biträdt förslaget om tandläkareinstitutets inrymmande i vetenskapsakademiens gamla hus. Med nödig tillbyggnad och inre förändringar kan läroverket här inrymmas. Och har lärarrådet beräknat, att de så beredda nya utrymmena skulle medgiva, att ytterligare ett 10-tal lärjungar, eller möjligen något mera, därefter årligen mottoges vid läroverket. En annan fråga är om så begränsad ökning av nyintagna lärjungars antal kommer att råda bot på den av dr Gezelius framhållna bristen på tandläkare.

Ehuru ärendet icke nu föreligger, tillåter sig tandläkareinstitutets lärarråd härjämte bringa på tal, att det kommit till lärarrådets kännedom, att inom kungl. civildepartementet arbeta för närvarande tillkallade sakkunniga för utredning angående effektiv vård av skolgårdens tänder. Det har ock sagts, att anspråken på tillgången av tandläkare för detta ändamål skulle vara avsevärda och väsentligt större än den högsta ökning av lärjungeantalet, vartill lärarrådet med sin av byggnadsfrågans svåra läge framtvingna begränsning kunnat sträcka sig.

Det är ock bekant, att krafter äro i rörelse för ett bättre ordnande av den militära tandvården.

Såvidt lärarrådet kan förutse, torde ett statens och kommunernas anställande i större utsträckning av civila och militära tandläkare såsom ett korollarium påkalla även inrättandet av institutioner till den utbredda tandläkarevårdens ordnande och övervakande. Lärarrådet har inga anspråk på att i detta avseende taga initiativ eller framställa förslag, men tillåter sig blott såsom en illustration till sin principiella uppfattning antyda sin mening, att exempelvis komma att anställas provinsialtandläkare, stadstandläkare, fördelnings- eller regementstandläkare eller något sådant. Det torde nämligen vara uteslutet, att respektive provinsial-, stads-, fördelnings- eller regementsläkare äga de speciella fackkunskaper, som kunna sätta dem i stånd att jämte sina övriga åligganden också övervaka den nya statsliga och kommunala tandläkarekåren.

Här tränga sig alltså samman viktiga och omfattande spørsmål, nya sociala

krav, civila och militära, måhända också den stora allmänhetens ökade behov av tandläkare, och allt detta samtidigt som tandläkareinstitutet står inför en förhoppningsfull lösning av sitt genomträngande behov av byggnadsfrågans tryggnad. Ritningarna till det nya institutet äro redan under bearbetning.

Ehuru lärarrådet med oro ser varje omständighet, som kan förskjuta förverkligandet av sin under 10 år ivrigt åtrådda och alldeles outhärliga förflyttning till nya lokaler, är det självfallet, att lärarrådet med stor beredvillighet och tacksamhet mottager en vidgad uppgift för sin verksamhet under förutsättning av däremot svarande utökning av läroverksutrymmen, utrustning, materialanslag och av lärarekrafter.

Emellertid synes det lärarrådet fast ogörligt, att detsamma, ensamt för sig, skulle kunna lämna ett tillfredsställande och för framtiden tryggande förslag till ordnandet av alla dessa olikartade frågor. Till stor del ligga dessa frågor utom gränserna för lärarrådets erfarenhet och fordra i stället samverkan från folkskolans och militärens representanter jämte lärarrådet. Lärarrådets medlemmar äro dessutom i sin tjänst så upptagna av sitt undervisningsarbete, att de ej kunna åtaga sig en så omfattande utredning.

Det synes sålunda lärarrådet nödvändigt, att dessa frågor sammanföras i ett och att de ej på skilda tider bearbetas var och en för sig — kanske under det att nya läroverkslokaler ordnas, vilka redan vid deras öppnande kunde befinnas alldeles otillräckliga för de nya kraven.

Lärarrådet tillåter sig sålunda att vördsamt föreslå, att hela ärendet hänskjutes till en av Kungl. Maj:t utsedd kommitté samt att denna kommitté om möjligt anmodas att med hänsyn till nödläget hos tandläkareinstitutets byggnadsfråga så snart som möjligt förelägga Kungl. Maj:t underdånigt förslag till den offentliga tandvårdens ordnande och tandläkareinstitutets därefter anpassade utvidgning.

De remitterade handlingarna återställas.

Stockholm den 22 november 1916.

Å lärarrådets vägnar:

CARL SUNDBERG.

Ernst Törnell.

Bilaga 5.

Yttrande av sakkunniga för utredning av frågan om effektiv vård av skolungdomens tänder.

Underdånigt utlåtande.

De av statsrådet och chefen för kungl. civildepartementet jämlikt nådigt beslut den 31 oktober 1913 tillkallade sakkunniga för utredning m. m. angående effektiv vård av skolungdomens tänder hava genom skrivelse den 9 dennes från

statsrådet och chefen för kungl. ecklesiastikdepartementet anbefallts att avgiva utlåtande i fråga om eu i riksdagens andra kammare detta år av herrar Bengtsson i Norup och Hellberg i Lycksele väckt motion med förslag om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förflyttning och utvidgning av tandläkareinstitutet, och få de i anledning härav anföra följande.

Huvudsyftet med ifrågavarande motion är enligt däri förekommande motivering att åstadkomma en utvidgning av tandläkareinstitutet i sådan omfattning, att antalet årligen utexaminerade tandläkare kan ökas till omkring 60 eller ungefär dubbelt mot nuvarande. Den i motionen påyrkade förflyttningen av läroanstalten i fråga synes icke hava något annat ändamål än att möjliggöra nyssnämnda utvidgning, vilken på grund av bristande utrymme icke kan genomföras i de lokaler, över vilka tandläkareinstitutet för närvarande förfogar.

För ett riktigt bedömande av det i motionen framlagda förslaget är under dessa omständigheter den frågan viktigast, huruvida landets behov av tandläkare är så stort, att dess tillgodoseende kräver en utvidgning av tandläkareinstitutet i nyss angiven omfattning. De sakkunniga föreställa sig, att det är väsentligen denna fråga, som de hava att i sitt utlåtande söka besvara.

På nämnda fråga kan visserligen icke givas ett ovillkorligt svar. Behovet av tandläkare kan nämligen icke utan vidare mätas efter antalet individer, som hava skadade tänder, eller efter tandskadornas omfattning. Så länge det stora flertalet människor icke vårdar sig om eller icke har möjlighet att för skötseln av sina skadade tänder skaffa sig erforderligt biträde av tandläkare, gör sig behovet av sådana för dem icke gällande. Det faktiskt framträdande behovet av tandläkare rättar sig i stället efter den omfattning, vari intresset för tandvård och vanan att ägna tänderna nödig skötsel vunnit utbredning bland allmänheten.

Nu är det emellertid ett känt förhållande, att just under de senare årtiondena, i samband med ett livligare intresse för hygieniska reformsträvanden i allmänhet, jämväl en väsentligt ökad uppmärksamhet börjat ägnas åt mun- och tandvården. Ytringar härav framträda icke blott i de åtgärder, som inom ett rätt betydande och ständigt växande antal skoldistrikt i landet vidtagits för åvägabringande av tandvård åt skolbarnen ävensom i anstalter för beredande av tandvård åt militären, utan också i förändrade plägseder i detta avseende bland den stora allmänheten. Det har så småningom blivit allt mera vanligt även inom de bredare lagren av befolkningen, att man ägnar en viss omsorg åt vården av sina tänder och vid behov anlitar tandläkare.

Under tiden har likväl intet nämnvärt blivit gjort för att öka tandläkarnes antal, och så har den brist på tandläkare uppstått, över vilken nu allmänt klagas, och vilken, tyvärr, med all sannolikhet kommer att under åtminstone ett tiotal av år framåt verka hämmande på den fortsatta utvecklingen i fråga om tandvården.

Det bör nämligen i detta sammanhang också starkt framhållas, att fortgången av nämnda utveckling i hög grad är beroende av tillgången på tandläkare. Ju flera sådana finnas och ju lättare det följaktligen ställer sig att komma i åtnjutande av deras biträde, ju snabbare och ju mer allmänt utbreder sig vanan att vid behov söka deras hjälp. Om därför statsmakterna anse det

vara till gagn för nationen, att en bättre mun- och tandvård kommer att övas bland allmänheten, så böra de ock låta sig angeläget vara att bereda god tillgång på tandläkare.

Om man å ena sidan beaktar nu anförda förhållanden och å andra sidan jämför antalet tandläkare i vårt land med motsvarande antal i andra länder, inom vilka man bättre sörjt för tillgången på tandläkare, så erhåller man i allt fall en ganska god ledning för besvarandet av den uppställda frågan.

Motionärerna hava i sin framställning hänvisat till Danmark, Norge och Nordamerikas förenta stater såsom föregångsländer i förhållande till Sverige beträffande tandvården. Det kan också vara tillräckligt att stanna vid jämförelsen med nämnda länder, i all synnerhet som beträffande åtskilliga andra, t. ex. Tyskland och England, en dylik jämförelse i hög grad försvåras genom att tillförlitliga uppgifter saknas om antalet av de s. k. tandtekniker, vilka därstädes i stor utsträckning ombesörja tandvården för den stora massan av befolkningen.

Om man utgår från de i den föreliggande motionen anförda siffrorna beträffande tandläkarnas antal i förhållande till folkmängden i angivna länder, så finner man genom några enkla uträkningar, att Sverige, om antalet ifrån tandläkareinstitutet årligen utexaminerade tandläkare enligt motionärernas förslag ökades till 60, likväl först efter år 1930 skulle erhålla samma antal tandläkare i förhållande till folkmängden som Danmark redan nu har, och att först efter ytterligare 5 års förlopp eller omkring år 1935 antalet tandläkare i Sverige skulle bli proportionsvis lika stort som det för närvarande är i Norge. Vad angår Nordamerikas förenta stater, så utgör den för nämnda land av motionärerna angivna tillgången på tandläkare ett för Sverige även vid bifall till motionärernas förslag, oupphinneligt mål. Redan med nuvarande folkmängd skulle nämligen vårt land för likställighet med Förenta staterna i detta avseende behöva ett antalet tandläkare betydligt överstigande 1800, vilket antal emellertid torde vara det högsta, som kan uppnås genom en årlig rekrytering av tandläkarekåren med 60 nya medlemmar. Ifrågavarande storlek skulle tandläkarekåren i övrigt komma att ernå först ett stycke in på 1950-talet, då Sveriges folkmängd bör uppgå till omkring 7 och en halv millioner, och antalet tandläkare följaktligen, för att motsvara Amerikas, borde utgöra omkring 2500.

Vid de här gjorda beräkningarna hava som nämnts de siffror blivit följda, vilka i motionen anföras. Det bör emellertid påpekas, att uppgifterna om tandläkarnas antal i de olika länderna äro något olika i olika källor. Enligt senast utkomna statistiska årsböcker, som för de sakkunniga varit tillgängliga, skulle antalet tandläkare i Danmark vara något mindre men däremot i Norge icke oväsentligt större än i motionen anges. I sistnämnda land skulle sålunda antalet tandläkare motsvara en på varje antal av 4,913 invånare. — I övrigt har vid beräkningarna antagits, att den tid, under vilken en tandläkare utövar sitt yrke, i medeltal utgör 30 år, att folkökningen i Sverige framdeles kommer att bli densamma som under senaste 5-årsperioden, och att den ifrågasatta utvidgningen av tandläkareinstitutet först år 1922 kan resultera i ett ökat antal utexaminerade tandläkare.

Om man undersöker, huru tillgången på tandläkare i Sverige i förhållande till folkmängden ställer sig procentuellt i jämförelse med motsvarande tillgång

i de förut nämnda länderna, så finner man, att de svenska tandläkarnes antal i förhållande till folkmängden utgör mindre än 63 proc. av motsvarande antal i Danmark, mindre än 46 proc. av motsvarande antal i Norge och mindre än 28 proc. av motsvarande antal i Förenta staterna. Vid denna beräkning har i fråga om Danmark och Norge följts de senast offentliggjorda officiella siffrorna.

Det torde icke kunna bestridas, att vad sålunda anförts innebär ett starkt stöd för den meningen, att en blivande utvidgning av tandläkareinstitutet bör erhålla minst den omfattning, som av motionärerna föreslagits. Det synes icke osannolikt, att — även vid bifall till detta förslag — åtgärder i en icke avlägsen framtid komma att befinnas erforderliga i syfte att det årligen utexamineerade antalet tandläkare måtte kunna ytterligare ökas. Försiktigheten torde bjuda, att denna synpunkt icke lämnas obeaktad vid ett eventuellt anordnande av nya lokaler för tandläkareinstitutet.

Slutligen må påpekas, att jämväl det läge, vari frågan om tandvården i skolorna här i landet befinner sig, utgör ett starkt skäl för att skyndsamma och kraftiga åtgärder vidtagas för tandläkarekårens ökande. Såsom här ovan antydts, pågår sedan flera år tillbaka ett livligt strävande att åstadkomma tandvård för skolungdomen. I ett ej obetydligt antal större skoldistrikt hava tandkliniker för folkskolornas lärjungar redan blivit inrättade, och i andra skoldistrikt, företrädesvis sådana som utgöras av städer och stadsliknande sambällen, står frågan om åtgärder för dylikt ändamål på dagordningen. Förslag har väckts om åtgärder särskilt för åstadkommande av tandvård jämväl för barnen i landsbygdens skolor, och utredning härom samt om skoltandvårdens ordnande i det hela är, såsom i motionen uppgives, under den närmaste framtiden att vänta. Hela denna rörelse är emellertid för sin fortsatta utveckling beroende av tillgången på tandläkare. Utan att dessas antal avsevärt ökas, blir det helt snart icke längre möjligt att erhålla nödig personal för arbetet å skoltandklinikerna i städerna och ännu mindre möjligt att anordna tandvård för skolbarnen å landsbygden.

Erfarenheten från förefintliga skoltandkliniker inom landet och utomlands ger vid handen, att en tandläkare under normala förhållanden kan ombesörja tandvården för 1,500 å 2,000 skolbarn årligen. Då antalet lärjungar i landets folkskolor uppgår till omkring 800,000, skulle alltså för ett fullständigt ordnande av tandvården för dessa barn erfordras ett antal av inemot 500 tandläkare. Naturligtvis kan en reform av detta slag tänkas genomförd endast så småningom under en längre följd av år. Behovet av tandläkare för skoltandvården kommer sålunda att framträda blott successivt. Till en del gör sig detta behov emellertid gällande redan för närvarande, enär — såsom förut påpekats — tandvård för skolbarnen inom rätt många skoldistrikt redan införts eller håller på att införas.

I betraktande av sålunda anförda omständigheter finna de sakkunniga för sin del, att tillgodoseendet av landets behov av tandläkare kräver en skyndsamt utvidgning av tandläkareinstitutet i minst den omfattning, som av ifrågavarande motionärer föreslagits, och anse de sig följaktligen böra tillstyrka, att motionen bifalles.

Jönköping och Stockholm den 20 februari 1917.

Underdånigst å de sakkunnigas vägnar:

ROBERT JOHANSSON.

Albin Lenhardtson.